
**ПОТЕРПІЛИЙ, ЯК СТРУКТУРНА ЧАСТИНА ОБ'ЄКТА
ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТАТТЕЮ 397
КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ**

Мороз А. О.

*здобувач кафедри кримінального права,
кримінології, цивільного та господарського права
ВНЗ «Національна академія управління»*

Ми дотримуємося трьохчленної структури суспільних відносин, яку запропонував О. В. Дроздов: 1) носії (суб'єкти відносин); 2) предмет, з приводу якого існують відносини; 3) суспільно-значуща діяльність (соціальний зв'язок як зміст відносин)¹, ми не виключаємо, що при здійсненні посягань означені суспільні відносини, які стосують-

---

¹ Дроздов А. В. Человек и общественные отношения / А. В. Дроздов. — Л. : Изд.— во Ленингр. Гос. Ун — та, 1966. — 124 с.

ся особи, можуть створювати такий структурний елемент об'єкта, як потерпіла особа. У цьому випадку ми погоджуємося з позицією А. А. Музики, Є. В. Лашука, які аргументовано у структурі об'єкта злочину виділяють як предмет злочину, так і потерпілого від злочину¹.

Проведене нами вивчення теоретичних джерел та вивчення кримінальних справ, а також відмовних матеріалів, що стосуються відносин, які забезпечують умови з охорони від вчинення будь-яких перешкод до здійснення правомірної діяльності захисника чи представника особи по наданню правової допомоги або від порушення встановлених законом гарантій їх діяльності та професійної таємниці, свідчить, що такий структурний елемент об'єкта злочину характерний лише для досліджуваних видів злочинів, які нами вивчались.

При аналізі об'єкта злочину, що нами розглядається, належну увагу необхідно приділити особі потерпілого. Визначення кола осіб, які називаються потерпілими, необхідне для правильної кваліфікації злочину, передбаченого ст. 397 КК України та встановлення меж кримінальної відповідальності за цей злочин. Перелік потерпілих осіб від злочину, який передбачає кримінальну відповідальність за вчинення такого злочинного посягання як втручання в діяльність захисника чи представника особи, тобто вчинення в будь-якій формі перешкод до здійснення правомірної діяльності захисника чи представника особи по наданню правової допомоги або порушення встановлених законом гарантій їх діяльності та професійної таємниці, а також тих самих дій службовою особою з використанням свого службового становища, визначено законодавцем у диспозиції ст. 397 КК України.

Важливим у цьому сенсі є дослідження змісту осіб, які є потерпілими від злочину, передбаченого ст. 397 КК України. Ці положення є нагальними як для теорії кримінального права і кримінально-процесуального права, так і для правозастосовної практики. Слід акцентувати увагу на тому, що в юридичних джерелах зустрічаються наступні варіанти визначення поняття «захисник»: 1) В. М. Тертишник вважає, що захисник — це учасник кримінального процесу, на якого покладається функція захисту, а отже в силу цього він зобов'язаний використати всі зазначені в законодавстві засоби та способи з метою встановлення обставин, які виправдовують підзахисного або пом'якшують його відповідальність²;

¹ Музика А. А., Лашук Є. В. Предмет злочину : теоретичні основи пізнання [монографія] / А. А. Музика, Є. В. Лашук. — К. : ПОЛИВОДА А. В., 2011. — 192 с.

² Тертышник В. М. Уголовный процесс / В. М. Тертышник. — Х. : РИФ «АР СИС ЛТД», 1997. — 528 с.

2) М. М. Міхеєнко, В. Т. Нор та В. П. Шибіко стверджують, що захисником є така особа, яка уповноважена в передбаченому законодавством порядку здійснювати захист прав і законних інтересів підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, засудженого і виправданого та надавати їм необхідну юридичну допомогу¹; 3) М. М. Міхеєнко, В. В. Молдаван та В. П. Шибіко визначають, що захисником є особа, яка уповноважена у передбаченому законодавством порядку, здійснювати захист прав та законних інтересів підозрюваного, обвинуваченого (підсудного, засудженого або виправданого)²; 4) А. М. Титов наполягає на тому, що захисник є незалежним, самостійним учасником кримінального процесу, який, маючи необхідну професійну підготовку, у передбаченому законодавством порядку, виконує таку важливу суспільну функцію, як захист прав і законних інтересів підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, виправданого, а також надає їм необхідну правову допомогу³.

У кримінальному процесуальному законодавстві України визначення поняття «захисник» з'явилося 21 червня 2001 року, коли до КПК України були внесені зміни.

Аналіз зазначених вище точок зору, авторами яких є В. М. Тertiшник, М. М. Міхеєнко, В. Т. Нор, В. П. Шибіко, В. В. Молдаван, А. М. Титов, ті інші, свідчать, що вони, як і законодавець, роз'яснили родове поняття захисника — учасника кримінального процесу, який надавав юридичну (правову) допомогу підозрюваному, обвинуваченому, підсудному, засудженому або виправданому. Слід звернути увагу на те, що чинний Кримінальний процесуальний кодекс України, прийнятий 13 квітня 2013 р. користується вже не родовим поняттям «захисник». У ч. 2 ст. 59 Конституції України закріплене положення, що для забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги при вирішенні справ у судах, інших державних органах в Україні, діє адвокатура⁴. У ст. 2 Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» визначено поняття адвокатури: «Адвокатура України — недержавний самоврядний інститут, що забезпечує здійснення захисту, представни-

¹ Міхеєнко М. М. Кримінальний процес України / М. М. Міхеєнко, В. Т. Нор, В. П. Шибіко. — К. : Либідь, 1999. — 563 с.

² Міхеєнко М. М. Кримінально-процесуальне право : [тези лекцій, задачі, ділові ігри] / М. М. Міхеєнко, В. В. Молдаван, В. П. Шибілко. — К. : Вентурі, 1997. — 352 с.

³ Титов А. М. Участь захисника в кримінальних справах за призначенням : окремі проблеми / А. М. Титов // Право України. — 2002. — № 3. — С. 87 — 89.

⁴ Конституція України від 28. 06. 1996 // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — №30. — Ст. 141.

цтва та надання інших видів правової допомоги на професійній основі, а також самостійно вирішує питання організації і діяльності адвокатури в порядку, встановленому цим Законом¹. На наш погляд доречно вказати на визначення поняття «адвокат», яке зазначено у ст. 6 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»: «Адвокатом може бути фізична особа, яка має повну вищу юридичну освіту, володіє державною мовою, має стаж роботи в галузі права не менше 2-х років, склала кваліфікаційний іспит, пройшла стажування (крім випадків, встановлених цим Законом), склала присягу адвоката України та отримала свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю.

Звертаючись до такого потерпілого, як представник особи, а також до поняття «представник особи», можна констатувати, що згідно ст. 44 КПК України визначено, що як законні представники, коли підозрюваний, обвинувачений є неповнолітній, або особа, яка визнана у встановленому законом порядку недієздатною чи обмежено-дієздатною, до участі в процесуальних діях разом з ним залучається законний представник². Як законні представники, можуть бути залучені батьки (усиновлювачі), а в разі їх відсутності — опікуни чи піклувальники особи, інші повнолітні близькі родичі чи члени їх сімей, а також представники органів опіки і піклування, установ і організацій, під опікою чи піклуванням яких перебуває: неповнолітній, недієздатний, чи обмежено дієздатний. Проте ст. 58 КПК України, в якій зафіксовано поняття «представник потерпілого». У ч.1 ст. 58 КПК зазначається, що потерпілого у кримінальному провадженні може представляти — особа, яка в кримінальному провадженні має право бути захисником. В той же час, у ч. 2 ст. 58 КПК, зафіксовано, що представником юридичної особи, яка є потерпілим, може бути її керівник, інша особа. Уповноважена законом, працівник юридичної особи, за довіреністю, а також особа, яка має право бути захисником у кримінальному провадженні.

Чинний КПК України у ч.1 ст. 63 передбачає поняття «представник цивільного позивача, цивільного відповідача», а саме, що представником цивільного позивача, цивільного відповідача у кримінальному провадженні може бути: особа, яка у кримінальному провадженні має право бути захисником; керівник чи інша особа, уповноважена законом або установчими документами, працівник юридичної особи за до-

¹ Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 р. № 5076—VI // Відомості Верховної. — 2013. — № 27. — Ст. 282.

² Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2013// Відомості Верховної Ради України. – 2013. — № 9-10. – Ст. 88.

віреністю — у випадку, якщо цивільним позивачем, цивільним відповідачем є юридична особа ¹.

З викладеного вище, зрозуміло, що термін «представник особи» є родовим поняттям, яке в собі об'єднує наступних представників особи: 1) законний представник підозрюваного, обвинуваченого; 2) законний представник потерпілого; 3) представник цивільного позивача, цивільного відповідача; 4) законний представник цивільного позивача.

Слід звернути увагу працівників правоохоронних органів та суддів, що в аспекті кримінально-правової охорони суспільних відносин, які забезпечують умови з охорони від вчинення будь-яких перешкод до здійснення правомірної діяльності захисника чи представника особи по наданню правової допомоги або а порушенні встановлених законом гарантій їх діяльності та професійної таємниці, коли встановлюють потерпілого, не можна обмежуватися лише його діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги у кримінальному процесі, але зв'язувати цю проблему потрібно з гарантіями діяльності таких осіб, а також професійної таємниці.

Звертає на себе увагу те положення, що таке поняття, як «захисник» на законодавчому рівні знайшло відображення в Кримінальному процесуальному Кодексі України та в Кодексі України про адміністративне правопорушення. Натомість в цивільно-процесуальному кодексі² містяться положення про представника, законного представника, в господарському процесуальному кодексі³ — представники сторін і третіх осіб, в кодексі адміністративного судочинства⁴ — представники, законні представники в Кримінальному кодексі України⁵.

На підставі проведеного дослідження можна зробити наступні висновки, що: 1) потерпілим як структурною частиною об'єкта злочину, передбаченого ст. 397 КК України, можуть бути захисники чи представники особи; 2) представник особи, як потерпілий є родовим поняттям, яке включає наступний перелік осіб: а) представник потер-

¹ Кодекс України про адміністративне правопорушення від 15. 04. 2014 // Відомості Верховної Ради України. – 2014. — № 14 — Ст. 252.

² Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 // Відомості Верховної Ради України. – 2004. — № 40-41, 42. — Ст. 492.

³ Господарський процесуальний кодекс України від 16.05.2013// Відомості Верховної Ради України. – 2014. — № 12. — Ст.178.

⁴ Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 // Відомості Верховної Ради України. – 2005. — № 35-36, № 37. — Ст.446.

⁵ Кримінальний кодекс України від 5.04.2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. № 25-26. – Ст. 131.

пілого; б) представник цивільного позивача, цивільного відповідача; в) законний представник підозрюваного, обвинуваченого; г) законний представник потерпілого; д) законний представник цивільного позивача.

Науковий керівник: Матвійчук Валерій Костянтинович, доктор юридичних наук, професор, Заслужений працівник народної освіти України, перший проректор ВНЗ «Національна академія управління»